

MRF 2025.87

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 25. april 2025, j.nr. 24/04377

Kommunens tilkendegivelse under klagesag om VVM-screeningsafgørelse vedr. delvis rørlægning af vandløbsstrækning 100 m opstrøms et § 3-område for bl.a. at reducere CO2-udledning om, at projektet ikke krævede dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, anset for en forvaltningsafgørelse, der kunne prøves af nævnet, som stadfæstede afgørelsen, da vandløbet i forvejen var præget af tilløb fra markdræn og septiktankoverløb, hvorfor vandkvaliteten allerede var forringet.

Guldborgsund Kommune traf i februar 2024 VVM-screeningsafgørelse efter miljøvurderingslovens § 21 om, at rørlægning af en strækning på ca. 580 m åben strækning af et kommunevandløb ikke udløste VVM-pligt. Projektet havde til formål at forbedre brugen af de tilstødende marker og give brugerne heraf en CO2-besparelse i driften af jorden. 100 m nedstrøms projektstrækningen var ca. 400 m af vandløbet frem mod udløbet i Smålandsfarvandet omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Afgørelsen om ikke-VVM-pligt blev påklaget af Danmarks Naturfredningsforenings lokalafdeling (DN), der bl.a. anførte, at den nedstrøms del af vandløbet ville blive væsentligt forringet, idet rørlægning ville medføre iltsvind nedstrøms i vandløbet (§ 3-strækningen). DN henviste til, at projektstrækningen var den eneste del af vandløbet, der havde et godt fald, hvormed det meste af iltningen af vandløbet hidrørte fra denne del, hvilket rørlægning ville begrænse. Under klagesagen vedrørende screening-afgørelsen bemærkede kommunen den 3. april 2024, at kommunen havde vurderet, at rørlægningen ikke krævede dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, idet der fortsat ville være en åben strækning på 100 m mellem den § 3-beskyttede del af vandløbet og den rørlagte del. Hertil kom ifølge kommunen, at der i forvejen skete tilløb til vandløbet fra markdræn og septiktankoverløb, hvormed en rørlægning ikke ville medføre yderligere forværring af vandkvaliteten. Kommunen oplyste den 30. april 2024, at der efter kommunens opfattelse ikke ved bemærkningerne af den 3. april var truffet en afgørelse vedrørende § 3.

Miljø- og Fødevareklagenævnet (formanden) udskilte spørgsmålet om § 3 til særskilt behandling. Screeningafgørelsen om ikke-VVM-pligt blev således behandlet ved en separat afgørelse. Nævnet fandt indledningsvis, at kommunen med bemærkningerne til klagen over screeningafgørelsen havde truffet en afgørelse om, at projektet ikke var omfattet af § 3, som kunne påklages. Nævnet henviste til, at kommunen havde tilkendegivet, hvad der udgjorde dispensationskrævende forhold i et bestemt beskyttet område, og dermed, hvad der var gældende ret i et konkret tilfælde. Hvad angik spørgsmålet om, hvorvidt det ansøgte forudsatte dispensation fra § 3, bemærkede nævnet, at også foranstaltninger uden for et beskyttet område kan udgøre et dispensationskrævende forhold afhængig af foranstaltningens virkning og karakter. Nævnet fandt dog ikke grundlag for at tilsidesætte kommunens vurdering af, at rørlægningen i det konkrete tilfælde ikke ville påvirke naturforholdene i den beskyttede del af vandløbet, hvorfor der ikke var tale om dispensationskrævende tilstandsændringer. Nævnet lagde vægt på, at der opstrøms allerede var udført rørlægning af en strækning på ca. 1.000 m, og at vandløbet ifølge kommunen bar præg af markdræn og septiktankvandoverløb, hvorfor vandløbets kvalitet i forvejen var forringet. Yderligere rørlægning ville ifølge nævnet ikke medføre en afgørende forrykning af tilstanden. Afslutningsvis bemærkede nævnet, at projektet ikke ville beskadige eller ødelægge yngle- og rasteområder for bilag IV-arter.

Kommentar: Klagenævnets forståelse af naturbeskyttelseslovens § 3 forekommer ikke overbevisende og synes at forudsætte, at forbuddet mod tilstandsændringer afhænger af, om ændringen er god eller dårlig for naturen. Der ingen holdepunkter herfor i hverken ordlyden, forarbejder eller nævnets hidtidige praksis, jf. f.eks. MAD 2012.2408 Nmk, MAD 2016.441 Nmk og **MRF 2024.44 Mfk** samt **MRF 2024.281 Mfk**, hvor den naturforbedrende virkning af projektet begrundede dispensation, hvilket samtidig understreger, at den naturforbedrende effekt ikke fritager for dispensation fra § 3. Det kan i øvrigt bemærkes, at den ”afgørelse”, som nævnet tog stilling til i denne sag, var af en noget særegen

*karakter, idet det fremgår af nævnets afgørelse, at "afgørelsen" reelt var de bemærkninger, som kommunen var fremkommet med under en anden klagesag om VVM-screeningsafgørelsen vedr. samme rørlægning. Normalt vil en kommunes høringssvar ikke kunne anses for en afgørelse i forvaltningslovens forstand, og det synes heller ikke nærliggende at nå hertil i den konkrete sag, hvor "afgørelsen" bestod i en konstatering af, at projektet ikke var i strid med naturbeskyttelseslovens § 3. Der er dog andre nyere eksempler fra Miljø- og Fødevareklagenævnets praksis på en lignende forståelse af afgørelsesbegrebet, jf. **MRF 2024.176 Mfk** og den i forlængelse af denne afgørelse klagenævnssag **MRF 2025.100 Mfk** om dispensation efter skovloven uden forudgående VVM-screening. Som anført i kommentaren til førstnævnte afgørelse er resultatet dog lettere at forstå i denne sag, hvor der var tale om en afklaring af forholdet til miljøvurderingsloven, hvilket var en forudsætning for den påklagede dispensation efter skovloven. Det kan i øvrigt oplyses, at Miljø- og Fødevareklagenævnet den 29. april 2025 stadfæstede kommunens VVM-screeningsafgørelse (j.nr. 24/03355). Selve rørlægningen vil i øvrigt kræve en afgørelse efter vandløbslovens §§ 16 og 17, og en sådan afgørelse kan muligvis indeholde en indirekte afgørelse om, at rørlægningen ikke kræver dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, som vil kunne påklages til nævnet, men en sådan afgørelse ses ikke at være påklaget til nævnet i den konkrete sag.*

Stadfæstelse af afgørelse i sag om rørlægning af en strækning af et kommunevandløb i Guldborgsund Kommune

Sag: 24/04377

Dato: 25. april 2025

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1, jf. § 78, stk. 1.^[1]

Miljø- og Fødevareklagenævnet stadfæster Guldborgsund Kommunes afgørelse af 3. april 2024 om, at rørlægning af ca. 580 m åben strækning i kommunevandløb 10 i Guldborgsund Kommune, matr.nr. [Matrikelnummer1], ikke forudsætter dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3.

Det indbetalte klagegebyr tilbagebetales ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. § 17, stk. 1, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet^[2] og gebyrbekendtgørelsens § 2, stk. 6.^[3] Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. naturbeskyttelseslovens § 88, stk. 1.

Afgørelsen er truffet af formanden på nævnets vegne, jf. § 8 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

1. Klagen til Miljø- og Fødevareklagenævnet

Afgørelsen er den 24. april 2024 påklaget til Miljø- og Fødevareklagenævnet af Danmarks Naturfredningsforening, lokafdeling Guldborgsund. Klager har den 10. maj 2024 fremsendt supplerende bemærkninger.

Klager har anført, at den ansøgte rørlægning forudsætter dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, idet den nedstrøms del af vandløbet, der er § 3-beskyttet, i væsentlig grad vil blive forringet af den opstrøms rørlægning. Det er klagers vurdering, at rørlægningen fratager det § 3-beskyttede vandløb det meste af ilten, idet de 700 m af vandløbet, der planlægges rørlagt, har et godt fald og dermed god iltning af vandet, hvorimod der i resten af vandløbet næsten intet fald er. Hertil kommer, at den nuværende rørlagte og spildevandspåvirkede strækning af vandløbet ikke har nogen betydelig geniltning.

Klager har desuden anført, at det ikke kan udelukkes, at bilag IV-arten grønbroget tudse yngler i vandløbet, idet der lejlighedsvis ses haletudser i langsomme vandløb, og da grønbroget tudse er registreret både nord og syd for det i sagen omhandlede vandløb.

Endelig har klager anført, at det ikke kan udelukkes, at der i forbindelse med det langsomme løb hen over den beskyttede strandeng findes vandkærere.

2. Sagens oplysninger

2.1 Området

Sagen omhandler et offentligt vandløb beliggende på ejendommen matr.nr. [Matrikelnummer1], der er ejet af reguleringsprojektets ansøger.

Det fremgår af Danmarks Arealinformation,^[4] at en strækning ca. 100 m nedstrøms det ansøgte projekt er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Det fremgår desuden, at et areal omkring den beskyttede del af vandløbet, er registreret som beskyttet strandeng, jf. naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, nr. 3.

Det nærmeste Natura 2000-område er nr. 173 Smålandsfarvandet nord for Lolland, Guldborg Sund, Bøtø Nor og Hyllekro-Rødsand (habitatområde H152 og fuglebeskyttelsesområde F85), som ligger ca. 100 m nedstrøms projektområdet.

2.2 Sagens forhistorie

Guldborgsund Kommune traf den 27. februar 2024 i medfør af miljøvurderingslovens § 21 afgørelse om, at rørlægning af ca. 580 m åben strækning i kommunevandløb 10 i Guldborgsund Kommune, matr.nr.

[Matrikelnummer1] ikke var omfattet af krav om miljøvurdering og § 25-tilladelse.
[5]

Af afgørelsen fremgår det, at projektet omfatter rørlægning af vandløbsstrækningen fra st. 1121,8 til 1700. Projektet har til formål at forbedre brugen af marken samt give brugeren CO₂-besparelse i driften af jorden. Rørledningen vil følge vandløbets nuværende tracé. Den nye rørlagte strækning vil bestå af et rør med en diameter Ø400. Røret vil blive pakket ind med grus, og resten vil blive fyldt ud med godkendt klasse 0-jord beregnet til opfyldning.

Herudover fremgår det, at kommunevandløb 10 allerede er rørlagt fra st. 0 til 1121,8, hvorefter det er åbent frem til sit udløb i Smålandshavet ved Tårs Vig. Vandløbet er § 3-beskyttet fra st. 1805,5 og til sit udløb i st. 2222,1. Vandløbet vil dermed have en åben strækning på ca. 100 m, inden vandløbet er § 3-beskyttet.

Guldborgsund Kommunes afgørelse af 27. februar 2024 blev den 20. marts 2024 påklaget til Miljø- og Fødevareklagenævnet af Danmarks Naturfredningsforening. [6] Kommunen oversendte den 3. april 2024 klagen til nævnet med bemærkninger. Denne klage behandles af nævnet i en separat afgørelse.

2.3 Den påklagede afgørelse

Guldborgsund Kommune har i bemærkningerne af 3. april 2024 til klagen over screeningsafgørelsen bemærket, at det er kommunens vurdering, at projektet ikke kræver dispensation efter naturbeskyttelseslovens § 3, idet den beskyttede del af vandløbet ikke vil blive påvirket af rørlægningen.

Ved vurderingen af, at der ikke sker en påvirkning af den § 3-beskyttede del af vandløbet, har Guldborgsund Kommune lagt vægt på, at der fortsat vil være en strækning på ca. 100 m åbent vandløb mellem den beskyttede del og den rørlagte del af vandløbet. Hertil kommer, at vandløbet har præg af et opland, der leder markdræn og septiktankvandsoverløb til, hvorfor kommunen finder, at en rørlægning ikke vil forværre vandkvaliteten yderligere.

2.4 Guldborgsund Kommunes bemærkninger til klagen

Guldborgsund Kommune har den 30. april 2024 til klagen bemærket, at det er kommunens opfattelse, at kommunen ikke har truffet en afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 3, men derimod foretaget en faglig vurdering af vandløbsansøgningen på grundlag af bl.a. ansøgningsmaterialet, viden om vandløbet, herunder de fysiske forhold, vandføring, flora og fauna samt viden om forekomst af særlige arter, f.eks. bilag IV-arter. På den baggrund har kommunen vurderet, at den ansøgte rørlægning ikke vil ændre tilstanden af det beskyttede vandløb, hvorfor projektet ikke er i strid med naturbeskyttelseslovens § 3, og derfor ikke kræver en dispensation.

Guldborgsund Kommune har desuden bemærket, at der efter den ansøgte rørlægning er ca. 100 m åbent vandløb med et fald på 1,2 ‰, og hvor der er slyng og sten til at ilte vandet, inden vandet når ned til den § 3-beskyttede del af vandløbet.

Om grønbroget tudse har Guldborgsund Kommune bemærket, at der ifølge arter.dk[Z] er registreringer fra 2005, 2009, 2001, 2021 og 2022 på 5 lokaliteter i omegnen omkring vandløbet i en afstand af ca. 0,75-2,0 km. Vandløbet er efter kommunens vurdering ikke en oplagt ynglelokalitet for grønbroget tudse, idet den strækning af vandløbet, som søges rørlagt, har ca. 0,75 m høje og stejle brinker med vegetation samt rindende vand.

Guldborgsund Kommune er enig med klager i, at det ikke kan udelukkes, at der kan findes vandkærere på strandengen. Det er imidlertid kommunens vurdering, at den ikke vil blive påvirket af den ansøgte rørlægning, idet rørlægningen ikke vil ændre tilstanden i det beskyttede vandløb og dermed heller ikke af strandengen.

3. Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger og afgørelse

3.1 Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse

Det fremgår af § 11, stk. 1, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, at nævnet kan begrænse sin prøvelse af en afgørelse til de forhold, der er klaget over.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i denne klagesag fundet anledning til at behandle følgende forhold:

1. om Guldborgsund Kommune i sagen har truffet en forvaltningsretlig afgørelse, der kan påklages til nævnet og
2. om det ansøgte forudsætter dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3

Efter Miljø- og Fødevareklagenævnets vurdering er der ikke med klagen i øvrigt fremkommet forhold, der kan føre til ændringer af Guldborgsund Kommunes afgørelse.

3.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger

3.2.1 Ad 1) Afgørelsesbegrebet

Det følger af naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1, at kommunalbestyrelsens afgørelser efter loven eller de regler, der udstedes efter loven, kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har indledningsvist fundet anledning til at tage stilling til, hvorvidt Guldborgsund Kommune i sagen har truffet en afgørelse, som kan påklages til nævnet.

Det afgørende i forhold til afgørelsesbegrebet er, om forvaltningsmyndigheden med tilkendegivelsen har fastsat, hvad der er eller skal være gældende ret i det foreliggende tilfælde. Uden for afgørelsesbegrebet i forvaltningslovens forstand falder således bl.a. forvaltningens uforbindende udtalelser samt indgåelse af kontraktforhold og andre privatretlige dispositioner. En forvaltningsmyndigheds indstilling eller udtalelse til en anden forvaltningsmyndighed til brug for en sags afgørelse anses som udgangspunkt heller ikke som en afgørelse i forvaltningslovens forstand, medmindre myndigheden ved indstillingen har fastsat, hvad der er eller skal være gældende ret i det foreliggende tilfælde.

Det er uden betydning for vurderingen af, om der er tale om en afgørelse, om myndighedens tilkendegivelse betegnes som en afgørelse, og der gælder heller ikke i øvrigt særlige formkrav. Det er således ikke en forudsætning for, at en tilkendegivelse er en afgørelse, at den er forsynet med en begrundelse og en klagevejledning.^[8] Vurderingen af, om en beslutning, som en myndighed træffer, er en afgørelse eller ej, er dermed uafhængig af beslutningens form, herunder om beslutningen er meddelt skriftligt, og om dette i givet fald sker ved brev eller ved mail.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at Guldborgsund Kommune ved bemærkningerne af 3. april 2024 til klagen over screeningsafgørelsen har truffet en forvaltningsretlig afgørelse om, at det ansøgte projekt ikke er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i denne vurdering lagt vægt på, at Guldborgsund Kommune som førsteinstans i har tilkendegivet, hvad der vurderes, at være dispensationskrævende i forhold til et bestemt beskyttet område, og dermed hvad der skal være gældende ret i det foreliggende tilfælde. Det forhold, at bemærkningerne ikke betegnes som en afgørelse, og ikke indeholder en klagevejledning, kan efter nævnets opfattelse ikke føre til et andet resultat.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder på den baggrund, at der er tale om en afgørelse i forvaltningsretlig forstand, som kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet, jf. naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har på den baggrund fundet anledning til at behandle, hvorvidt det ansøgte projekt er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1.

3.2.2 Ad 2) Om det ansøgte forudsætter dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, herunder om Guldborgsund Kommune har foretaget en tilstrækkelig vurdering af bilag IV-arter

Efter naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1, må der ikke foretages ændring i tilstanden af vandløb eller dele af vandløb, der af miljøministeren efter indstilling fra kommunalbestyrelsen er udpeget som beskyttede.

I henhold til naturbeskyttelseslovens § 3 må der ikke foretages ændringer i tilstanden af beskyttede naturtyper. I praksis er det antaget, at også foranstaltninger uden for et beskyttet område, men som ændrer dette, alt efter foranstaltningens virkning og karakter, kræver dispensation.

Efter naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2, kan der i særlige tilfælde meddeles dispensation fra forbuddet i § 3.

Det fremgår af vejledningen om naturbeskyttelseslovens § 3-beskyttede naturtyper,[9] at der ved vurderingen af om en foranstaltning kræver dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, skal lægges vægt på foranstaltningens karakter og især den virkning, den har for området, det vil sige, om foranstaltningen indebærer ændringer af området og dermed af naturtilstanden. Desuden fremgår det af vejledningen, at i princippet er alle tilstandsændringer omfattet af forbuddet efter § 3, dog antages det, at det alene er ændringer af en mere varig karakter, som kræver dispensation. Spørgsmålet, om der kræves dispensation, vil altid bero på en konkret vurdering.[10]

Miljø- og Fødevareklagenævnet lægger til grund som ubestridt, at en del af det i sagen omhandlede vandløb er udpeget som beskyttet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 3.

Det følger af habitatbekendtgørelsens[11] § 10, stk. 1, nr. 1, jf. § 7, stk. 2, nr. 1, at der ikke kan gives dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, hvis det ansøgte kan beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er optaget i habitatdirektivets bilag IV, litra a. Vurderingen i forhold til bilag IV-arter skal fremgå af de afgørelser, der bliver truffet efter de i § 7 og § 8 nævnte bestemmelser, jf. bekendtgørelsens § 10, stk. 2.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at der ikke er grundlag for at tilsidesætte Guldborgsund Kommunes vurdering af, at den ansøgte rørlægning af ca. 580 m åben strækning i kommunevandløb 10 ikke vil påvirke naturforholdene i den beskyttede del af vandløbet og derved ikke medfører dispensationskrævende tilstandsændringer.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ved vurderingen lagt vægt på, at der opstrøms det ansøgte projekt allerede er udført rørlægning af en strækning på ca. 1.000 m af vandløbet, og at vandløbet ifølge Guldborgsund Kommune bærer præg af markdræn og septiktankvandsoverløb, hvorfor vandkvaliteten i vandløbet allerede er forringet. Nævnet har desuden lagt vægt på, at en yderligere rørlægning af ca. 580 m af vandløbet ikke vil forringe vandkvaliteten yderligere, hvorfor projektet ikke vil medføre en afgørende forrykning af tilstanden i området.

Angående den potentielle forekomst af vandkærer på den beskyttede strandeng har Miljø- og Fødevareklagenævnet lagt vægt på, at den ansøgte rørlægning ikke

vil ændre tilstanden af det beskyttede vandløb nedstrøms rørlægningen, og dermed heller ikke strandengen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder desuden ikke grundlag for at tilsidesætte Guldborgsund Kommunes vurdering af, at den ansøgte rørlægning ikke vil beskadige eller ødelægge yngle- og rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for bilag IV-arten grønbroget tudse.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har herved lagt vægt på, at der ikke er registreret grønbroget tudse i forbindelse med den strækning af vandløbet, der ønskes rørlagt. Nævnet har hertil vurderet, at strækningen af vandløbet, der ønskes rørlagt, ud fra beskrivelsen af levesteder for grønbroget tudse,[12] ikke er et potentielt yngle- eller rasteområde for arten, da bl.a. strækningen har høje og stejle brinker med vegetation samt rindende vand.

3.3 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet stadfæster Guldborgsund Kommunes afgørelse af 3. april 2024 om, at rørlægning af ca. 580 m åben strækning i kommunevandløb 10 i Guldborgsund Kommune, matr.nr. [Matrikelnummer1], ikke forudsætter dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3.

[1] Lovbekendtgørelse nr. 927 af 28. juni 2024 om naturbeskyttelse.

[2] Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet som senest ændret ved lov nr. 640 af 11. juni 2024 om ændring af lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet mv.

[3] Bekendtgørelse nr. 132 af 30. januar 2017 om gebyr for indbringelse af klager for Miljø- og Fødevareklagenævnet mv.

[4] Link til Arealinformation på Danmarks Miljøportal:
<https://danmarksarealinformation.miljoportal.dk/>.

[5] Lovbekendtgørelse nr. 4 af 3. januar 2023 om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM).

[6] Sagsnr. 24/03355.

[7] Link hertil: <https://arter.dk/landing-page>.

[8] Jf. Højesterets dom af 6. februar 2019 som gengivet i U.2019.1616H og Højesterets dom af 29. august 2016 som gengivet i U.2016.3793H.

[9] Miljøstyrelsens vejledning nr. 40, december 2019, om naturbeskyttelseslovens § 3-beskyttede naturtyper.

[10] Vejledningens afsnit 3.5.1.

[11] Bekendtgørelse nr. 1098 af 21. august 2023 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

[12] Forvaltningsplan for Grønbroget tudse, Beskyttelse og forvaltning af Grønbroget tudse *Bufo variabilis* og dens levesteder i Danmark, Naturstyrelsen, Miljø- og Fødevareministeriet 2015. Link: <https://www2.mst.dk/Udgiv/publikationer/2016/tudse.pdf>.

Lovområder:

NBL - beskyttede naturtyper